

SZÁSZ FERENC

LÉGY ATYÁM ÉS PAPOM!

TEMETÉSI BESZÉD DR. DONALD SZÁNTHÓ-HARRINGTON
KOPORSÓJA FÖLÖTT¹

Amikor a farizeusok megkérdezték tőle, hogy mikor jön el az Isten országa, így válaszolt nekik: „Az Isten országa nem úgy jön el, hogy az ember jelekből következtethetne rá. Azt sem mondhatják: íme, itt, vagy íme, ott van! – Mert az Isten országa közöttetek van!

(Lk 17,20–21)

Szövetségem volt velem, élet és békesség szövetsége. Azért adtam neki, hogy féljen engem. Félt is, és megalázkodott nevem előtt. Igaz tanítás volt a szájában, és nem volt álnokság az ajkán. Békességben és becsületesen élt előttem, és sokakat megtérített a bűnből. Mert a pap ajkai őrzik az Isten ismeretét, és tanítást várnak szájából, hiszen a Seregek Urának követe ő.

(Mal 2,5–7)

Abban az időben nem volt király Izraelben, mindenki azt csinálta, ami neki tetszett. Volt egy ifjú lévita Júda nemzetségéből, a júdai Betlehemből, de jövevény volt ott. Elindult azért ez a férfi a júdai Betlehem városából, hogy ott tartózkodjék, ahol majd alkalmas helyet talál. Így jutott el vándorlása közben Efraim hegyvidékére, a Miká házához. Miká megkérdezte tőle: „Honnan jössz?” Az így felelt neki: „Lévita vagyok, a júdai Betlehemből; megyek, míg alkalmas helyet találok, hogy ott tartózkodjam.” Ekkor Miká azt mondta neki: „Maradj nálam, légy atyám és papom!”

(Bír 17,6–10a)

Gyászoló Család, végtisztességet tevő Gyülekezet, kedves Testvéreim, Atyámfiak!

Erdélyi egyházunk szertartási nyelvezetében meggyökerezett és nagyon gyakran elhangzik koporsók mellett a „vég” szó, akár a tisztességadás, akár a bú-

¹ Elhangzott 2006. szeptember 18-án a sepsiszentgyörgyi Vártemplom ravatalozójában.

csúvétel kapcsán. Mindannyian érezzük, tudjuk, hogy a „vég”, a „végső” ebben az esetben a halálra utal, azt jeleníti meg, a lezártság és megmásíthatatlanság pecsétje.

Dr. Donald Szánthó-Harrington koporsója mellett, bár magam is használok e kifejezéseket, engedjétek meg, hogy mégis másként érezzek. Bár a gyász, a veszteség fájdalma a tettekkel együtt az én szívemet is homályába vonja, úgy vélem, tisztességadásunk és értékelésünk néhai testvérünk egész életére és élő személyiségére vonatkozik, élete iránti kegyeletünk lerovása mellett úgy is, mint iránta felhalmozódott szeretet-adósságunkból való részleges törlesztés is. Don kitüntető barátsága és a koporsója melletti szolgálatra való felkérése engem legálábbis erre indít és kötelez.

Az útbaigazításunkra és vigasztalásunkra kiválasztott első bibliai vers, amely Isten országát tér és idő fölé helyezi, és mégis megjeleníti bennünk és közöttünk, nem tagadja ugyan a halál és örök élet egymáshoz való kötöttségét, de végességünket az örökkévalóság tágabb perspektívájába emeli. Isten országát mint az örök élet lényegét nem a halál vezeti be, képviseli életünkben, mint mulandóságunk kifejezésre jutása, hanem lényünk és rendeltetésünk természetfeletti valósága. Isten országa nem ismer kötöttséget és határt, s bár jelei nem teszik pontosan körülhatárolhatóvá, rögzíthetővé és leírhatóvá, mégis szüntelenül jelenvaló és emberségünkben megélhető tartalommal telítődik. Része Isten által adományozott halhatatlan lelkünknek, és köztünk van abban az erkölcsi viszonyban, szeretetközösségben, amely minket egymással összekapcsol, és örökre összeköt. Gyászoló és tétova lelkünk panaszolhatja és kérdezheti a népdallal együtt, hogy „Istenem, országom, hol lesz meghalásom?”, s ilyen értelemben élettörténetünk, földi létünk emberien esetleges vagy annak tűnhet, a „temető-hely” azonban csak annyiban földrajzi, amennyiben földi porhüvelyünkre, sátorházunkra vonatkozik, míg lelkünk „égbe száll”.

Donban, akit élete egy részében közénk küldött és földinkké tett Isten, s akit ma az erdélyi rög véglegesen befogad, sohasem a távol idegenséget éreztem, hanem azt az otthonosságot, amellyel a hitben és szeretetben lényének természetességével volt közülünk való, mint Isten országa minden földi államiságot fölülmúló polgára. Az, hogy a halál most megpecsételi és véglegesség teszi az ő lelki honfoglalását közöttünk, elsősorban Isten országára vonatkozik és csak másodsorban választott szülő-, illetve haló-földjére, s mint ilyen, számomra az elvesztésével is kibékítő és vigasztaló üzenet: ő úgy Istené és hazájáé, távoli szülőföldjéé, hogy egyben immár örökre a miénk is.

Donald Harrington hivatása és életbizonyossága szerint unitárius lelkész volt, ismét erdélyi otthoniassággal szólva: pap. Természetesen úgy is megközelíthető az ő ittléte és értünk, közöttünk végzett szolgálata, ahogy azt az egyházi törvény megfogalmazza és leírja, és ő ilyen értelemben nem volt lelkészkarunk hivatalos tagja, mégis a bibliai prófétikusság gyönyörű, malakiási megfogalmazását alkal-

maznám az ő személyére és szolgálatára. Don Istennel kötött szövetséget, és ezt az élet és békesség jegyében fogant elhivatottságot terjesztette ki egész életében a mi egyházunkra is mint a nagy közösség ősi, de a történelem viharaiiban megtépázott és megfogyatkozott törzsgyökére. Státusában szinte előnyére szolgált, hogy mint Isten és egyházunk önkéntes és jutalmat nem váró szolgája minden egyházi és hierarchikus kötöttségtől mentesen vállalhatta azonosságát Isten népével. Lelkészi életének harcait megvíva közénk, pátriárkai bölcsességének és derűjének békéjét és gyümölcseit hozta és osztotta meg önzetlenül velünk: nem a saját, hanem a mi sorsunkat.

Erdélyi értelemben nevezhetjük őt istenfélő embernek, de Jézus tanítványként szeretetében olyan egyetemességet sugárzott, amely mögött személyiségének általunk csak sejtett és titokban áhított öntörvényűsége állott, olyan szilárd hit és erkölcsi erő, amely ifjúkori álmaihoz híven mindig kihívásokat és tennivalókat látott meg és fedezett fel ott, ahol mi sokszor elcsüggedtünk, lemondóak voltunk vagy visszariadtunk. Don minden öncélúságtól és ezért érdektől és álnokságtól is mentes volt, de eredendően a bölcsék nyílt őszinteségével és bölcs élettapasztalatával közeledett mindenkihez, próbált más távlatokat és lehetséges értelmezéseket is sugallni vagy megláttatni velünk. Sohasem volt külső tekintélytiszteelő, távolságtartó és kioktató.

Furcsán hangozhatik a „sokakat megtérített a bűnből”; nem is erről van szó tulajdonképpen, hanem arról, hogy segítségével sokunknak részben sikerült az ő szemével, az ő szemüvegén át is látni magunkat, helyzetünket, valós gondjainkat, lehetőségeinket és teendőinket. Nagyon szerethette egyházát, egyházunkat, ha fájdalomtól gyötörve és legyengülve, találkozásainkkor mindig megjelent az arcán a derűs mosoly, és első szava mindig ez volt: „hogyan van az egyház?”, mintegy megelőzve, hogy róla, az ő állapotáról beszéljünk. Don azok közé a kevesek közé tartozott, akik valóban megbékültek az elmúlással, mert békességben élt Istennel és saját lelkiismeretével: olyan szövetsége volt Istennel, amely megengedte neki, hogy kilencven fölött is friss, gyermeki rácsodálkozással, haldoklását mintegy kívülállóként tekintve viszonyuljon Isten világához. Furcsa, Testvéreim, hogy amíg számunkra, akik beleszülettünk rendeltetésünkbe és hivatásunkba, a hűség néha keserű kényszer volt – és néha ma is az – a helytállás parancsaként, Don számára viszont önként vállalt és gyönyörűséges iga volt, olyan jézusi járom, amelynek velünk vállalva szeretett volna nekifeszülni, s ha nem, hát egyedül is hordozta azt, kicsinyhitű panaszkodásunkat hallva a maga mély és lelkes örömeivel piritva ránk.

Ha a prófétákra, papokra ráillik az a kifejezés, hogy ők Isten követői közöttünk, Don nemcsak távoli hazájának előbb utazó, majd közénk honosodó „nagykövete” volt, hanem az isteni gondviselés küldötte is. Ha a követek sorsa a képviselőlet után a hazarendelés és újabb megbízatás, Don utolsó lélegzetvételéig közöttünk maradt: őt hazahívta a jó Isten, és újabb megbízatása az örök életre szól.

Sokatokban felmerülhetett az a kérdés, miért tobzódtam beszédem indításkor a szentírás helyeken. Azért volt szükségem erre, mert a felolvasott versek lényegében mindent elmondanak Donról és szolgálatáról, ugyanakkor ennek igazi jelentőségét nem érthetjük meg és értékelhetjük – akár az analógia szintjén sem – annak a történelmi időnek az ismerete vagy felidézése nélkül, amelyben Don egyházunkat szolgált. Ez a több mint félszázadra terjedő időszak mindennek volt nevezhető, csak „könnyűnek, alkalmasnak” nem.

Amikor Don mint frissen lelkészi oklevelet szerzett fiatalember 1938-ban először kereste fel egyházunkat, a náciizmus vihara már bizonyossá tette a második világháború kitörését. A háború után rövidesen a „fasiszta kommunizmus” korszaka köszöntött ránk (József Attila), de Don, amint tehetette, ismét „jött”, most már úgy is, mint aki felesége szülőföldjét keresi fel. E nehéz időszakban talán ő látogatta meg a leggyakrabban egyházunkat, ápolta a kapcsolatokat, s ez mind nehezebbé, szinte lehetetlenné vált; és mint helyzetünk jó ismerője, meg vagyok győződve róla, hogy amit tekintélyével megtehetett értünk, azt diplomáciai érzékkel, de nyílt szívvel és teljes együttérzéssel meg is tette. 1989 után ott folytathatta álmait és terveit, ahol azokat a történelem viszontagságai megszakították: mint lelkész-férj az önszerveződő egyház- és faluközösség lelkes munkása volt, mintegy – nyilván más körülmények között – a balázsfereenci álom és munka folytatója.

Ezt a történelmi fél évszázados ex-lex állapotot jeleníti meg a Bírák könyvének 17. fejezete, amikor Efraim hegyvidékén egy Miká nevű ember a kor politikai és vallásérkölcsei zűrzavarában végül úgy dönt, hogy vallási szomjúságában és a hagyomány folyamatosságának megőrzéséért és fenntartásáért egyik fiát, a maga és háza népe szolgálatára, pappá teszi, „szenteli”. Persze tudja, hogy erre nincs felhatalmazása, megsérti a szentségből fakadó tekintély folyamatosságát, de úgy érzi, ez a szükségmegoldás is jobb, mint az a helyzet, amelybe került. A papi legitimitás és autoritás külsőségeiről is gondoskodik már, amikor egy ifjú lévita vetődik házához, aki a júdeai Betlehemből jön s kiszolgáltatott voltában helyet és új otthont keres. Miká az isteni gondviselés jelének látja érkezését, s úgy fogadja, mint a saját fiát, hiszen érkezése mindkettőjük lelki és anyagi kiszolgáltatottságára a legjobb, nem is remélt, csodával határos megoldás. A „maradj nálam, légy atyám és papom” emberi személyessége így találkozik az isteni gondviselés iránti hálaadással: „most már tudom, hogy jót fog velem tenni az Úr, mert a lévita lett a papom”. Az ifjú lévita otthonra lelt, és Miká mentes maradt a törvény megsértésének bűnétől.

Donhoz személyes szeretet fűzött sokunkat, és ittléte – legalábbis bennem – az isteni gondviselés jele is egyházunk iránt: jó volt tudni, hogy van egy barátunk, aki minden erejét, tudását és tekintélyét latba veti értünk és egyházunkért, s ezért semmit se vár cserébe! Szerencsés fordulat volt, legalábbis az ifjabb nemzedék számára, hogy Donald Harrington, aki 1989 előtt csak egy név volt

számunkra, hús-vér emberként közénk jöhetett, és velünk lehetett: mindig mosolygós, derűs közvetlenségével, szolgálatkészségével. Öröm volt számára minden szolgálati lehetőség, akár a legkisebb is: egyaránt megtalálta a megfelelő hangot a falusi földművessel és az ifjú teológus-hallgatók nemzedékével, mindenkit komolyan vett, aki véleményét, tanácsát kérte. Jómagam 1990 nyaratól ismerem, s hiányos nyelvtudásom ellenére, néha jelbeszédekkel mindig megtaláltuk a közös hangot; a beszélgetésünkben ez mindig a vallás, a teológia, az egyházi és népszolgálat volt.

Nem tudom teljes mértékben felmérni Donald Harrington szolgálatát, életét, nem is tisztem ez: koporsója mellett élő személyisége előtt tisztelgek, amelynek számomra meghatározó jegyei a tudás, bölcsesség, jóindulat, segíteni-akarás, szerény közvetlenség és derűlátás voltak. Talán nemcsak én éreztem azt, hogy mint idősebb jóbarátban „atyára és papra” letem benne, hanem mindnyájan felismertük, felismerjük azt, hogy azáltal, hogy hozzánk vezérelte lépteit, „jót tett velünk az Úr”.

Donald Szánthó-Harrington 1914. június 11-én született Valdhamben, a híres unitárius szellemi központ, Boston mellett, középosztálybeli családból. Ősi amerikai gyökerei mellett családja erős unitárius kötődésű is volt, édesapja énekezőként szolgált. Középiszkolás korában ismerte meg mentorát, Arthur E. Morgant, az ohioi Antioch College-ban, aki a kis közösségek jelentőségére és azok fejlesztésének szükségességére hívta fel a figyelmét, mely ügynek haláláig elkötelezettje maradt.

1938-ban fejezte be teológiai tanulmányait a Meadville-Lombard Teológiai Intézetben (Chicago), s még ez évben először látogatott Erdélybe, ahol ez év októberében Sepsiszentgyörgyön házasságot kötött Szánthó Vilmával, első női lelkészeink egyikével. Egyházunk iránti kötődése e családi kapocs által megpecsételve eredményezte, hogy 1959 és 1982 között, amíg tehette, hat alkalommal látogatott Erdélybe, immár zarándoklatnak fogva fel ittlétét. 1942 és 1944 között a Beverley-i Unitárius Egyházközség lelkésze volt, majd 1944 és 1982 között, nyugdíjazásáig a New-York-i Community Church egyházközség lelkészeként szolgált. Felesége elhunyt után, 1984-ben kötött újabb házasságot annak unokahúgával, Szánthó Anikóval, aki az ő ösztönzésére (is) lelkészi oklevelet szerzett. 1990 és 1998 között Homoródjánosfalván éltek, ahol Dont a falufejlesztés kérdésköre foglalkoztatta. 1998 és 2005 között Sepsiszentgyörgyön, betegségéig és haláláig továbbra is aktív életet élt, gondolatait foglalta össze és jegyezte le, könyveket adott ki feleségével együtt. Semmi sem tudta megingatni egyháza és választott szülőföldje iránti ragaszkodását és hűségét, és ezt a földet választotta végső nyughelyéül is.

Számtalan egyházi beszéd és tanulmány szerzője, nyomtatásban megjelent két legfontosabb műve, *A modern ember mítoszkeresése* és az *Így is emlékezhetünk rá* című Jézus-tanulmány. Hatvanöt évnyi lelkészi szolgálata alatt olyan je-

les személyiségeinkkel kötött kapcsolatot, mint Balázs Ferenc, Varga Béla, Boros György, Kiss Elek, Kovács Lajos, aki eskető lelkésze is volt, Erdő János és még sokan mások egyházunk vezetői közül és lelkészkarából, a teológiai hallgatókig, s hogy ennek jelentőségét jobban felfogjuk, azt is meg kell említenünk, hogy Don személyes ismeretségi köréhez ezzel egy időben olyan személyiségek tartoztak, mint Albert Schweitzer vagy Martin Luther King.

Betegségét és szenvedését, amelynek során hitvestársa igaz hűséggel és szeretettel állt mellette, Don türelemmel, mosolyogva és derűsen viselte, amíg szeptember 16-án megbékélve és megnyugodva, pátriárkai méltósággal adta vissza lelkét Teremtőjének.

Ravatala mellett családja gyászában osztozva egyházunk vezetősége, lelkészi kara, a sepsiszentgyörgyi egyházközség, barátai és ismerősei, mindnyájan azt érezzük, hogy az isteni gondviselés igaz baráttal ajándékozott meg személyében, aki Isten országa ügyének elkötelezettjeként írta be nevét a 20. századi egyháztörténetbe.

A jó Isten legyen övele, gyászoló családjával – legyen mindnyájunkkal!
Ámen.

LÁZÁR LEVENTE

TÉRJETEK MEG!

„[Az Isten] azt hirdeti az embereknek, hogy mindenki minde-
niütt térjen meg.” (ApCsel 17,30/b)

Mindannyian tudjuk, milyen fontos szerepet tölt be a megtérés a vallásos ember életében. Hitünk alapkönyve, a Biblia is meghatározó szerepet tulajdonít a megtérésnek.

Az Ószövetség szinte teljes egészében erről szól. Valahányszor a nép elfordult Istentől, próféták sora jelent meg, hogy figyelmeztesse a népet: térjen meg, mert ez szabadulásának záloga. Az Újszövetség is a megtérés felhívásával indul. Keresztelő János prédikációjának alaptétele: térjete meg, mert elközelített a mennyeknek országa! Jézus három évnvi tanításának minden szavával a megtérésre szólít fel. Ha összegezni szeretnők üzenetét, talán ez a felhívás állna előttünk: „Legyetek azért ti tökéletesek, miként a ti mennyei Atyátok tökéletes.”

Ezt az üzenetet ragadja meg Pál apostol is, amikor Athénban az ismeretlen Istenről szól. Beszédének záró mondata a felolvasott bibliai vers: „Az Isten azt hirdeti az embereknek, hogy mindenki mindenütt térjen meg.”

Pál apostol missziót végez. Célja a meggyőzés. Én ma nem missziót akarok végezni, nem is sztoikus és epikureus filozófusokat akarok meggyőzni, céloom nem hívek, követők toborzása, egyszerűen csatlakozom a felolvasott bibliai vers felhívásához, parancsához: térjete meg! Miért van szükség a megtérésre? – hiszen mi mindannyian (elméletileg) egyszer már megtértünk, mégpedig meggyőződésből, amikor a lelkeszi hivatást választottuk.¹ Miért kellene újból megtérnünk?

Most egyelőre hagyom a kérdést, és még néhány gondolatot osztok meg a megtérésről.

Nem tudom, mások miként vannak vele, de velem többször is megtörtént, hogy elindultam otthonról – egész listára való elintézendő dolgom felé. Ahogy a falu végére értem, csak ott jutott eszembe, hogy valamit otthon felejtettem. Fontos dolog volt, ezért megfordultam, hogy azt is magamhoz vegyem. Mikor megálltam a kapum előtt, újból találkoztam azzal az atyafival, akinek elindulásomkor köszöntem. Most köszönés helyett ennyit kérdett: „Ilyen hamar megtért?” Azóta is foglalkoztat ez a kérdés. Vajon helyes-e ilyen helyzetben megtérésről beszélni, hiszen én inkább *visszatértem*, megfordultam. Aztán eljátszadoztam az

¹ Az itt közölt prédikáció lelkeszek körében hangzott el: Unitárius Lelkeszek Országos Szövetsége, 2005.